

Др Влајко Брајић:

ПРАВО НА ОРГАНИЗОВАЊЕ ОСНОВНЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ УДРУЖЕНОГ РАДА И ЗАШТИТА ПРАВА

Као што је Амандман XXI предвиђао тако и Нацрт устава одређује основну организацију удруженог рада као основни облик удруженог рада. Основна организација удруженог рада се формира одлуком радника када се у делу организације који чини радну целину и у којој се резултат њиховог рада може самостално изразити као вредност, и у ком делу радници на тој основи могу остварити своја друштвено-економска и друга самоуправна права у међусобним односима у радној организацији, у другим облицима удруженог рада и у друштву као целини. То би значило да се основна организација удруженог рада организује вољом радника када се остваре одређени услови. Међутим, у Нацрту устава СФРЈ чл. 36. и Нацрту устава СРС, такође члан 36, стоји да радници „имају право и дужност” да део радне организације, под горе изнетим условима, организују као основну организацију удруженог рада. Уставни Амандман XXI, тачка 2. није говорио о дужности већ само о праву мада је у току дискусије о примени радничких амандмана заузет став да је то и дужност а не само право. Може се поставити питање шта то значи, односно који су то разлози за уношење одредбе о дужности организовања основне организације удруженог рада. У сваком случају такво решење изгледа оправданим.

Пре свега део радне организације се може организовати као основна организација удруженог рада само ако је то оправдано односно ако су за то испуњени услови. Затим, ако услови нису испуњени одлука о организовању основне организације удруженог рада може бити оспорена (чл. 37) а то значи и организовање основне организације удруженог рада спречено ако услови нису испуњени. Ипак то не значи да ће увек онда када су услови испуњени бити организована основна организација удруженог рада. До тога може доћи из различитих разлога а у питању може бити само то да није утврђено постојање услова за организовање основне организације удруженог рада тј. да радници нису постали свесни ових услова. Но остали разлози су значајнији као нпр. техно-бирокарски отпори.

Да би се, дакле, обезбедило да се основна организација удруженог рада остварује као основни облик самоуправног удруживања рада вероватно је унета одредба о обавези организовања основне организације удруженог рада. Према томе ова одредба не само да овлашћује раднике да организују основну организацију удруженог рада него забрањује свима,

а то значи и технобирокарским структурама, да оспоравају организовање основне организације удруженог рада када су услови испуњени.

Организовање основне организације удруженог рада је према томе, може се рећи, једно од основних права радника и обавеза свих да се том праву повинују. Но мора се исто тако рећи да то није само обавеза других већ и обавеза радника да се организују у основну организацију удруженог рада да би остварили своја неотуђива права у погледу дохотка и рада уопште. Та обавеза проистиче из чињенице да је у питању рад друштвеним средствима у друштвеној својини и да самоуправно друштво на датом степену развитка основну организацију удруженог рада сматра најпогоднијим обликом за остваривање права радника и развитка самоуправљања.

Из оваквих уставних решења произилази да се рад друштвеним средствима, у циљу остваривања самоуправних друштвених односа и гаранција да само рад и резултати рада представљају основ друштвеног и материјалног положаја човека, мора на датом ступњу организовати кроз основну организацију удруженог рада и њене асоцијације.

Преднацрти устава, као и сада важећи Устав, истичу да су средства за рад у друштвеној својини те да се не могу користити за присвајање туђег вишка рада нити бити основ експлоатације. Такви односи треба да се утврде и развијају кроз основне организације удруженог рада и њихове асоцијације.

Једно од најзначајнијих питања у вези са радом и управљањем средствима у друштвеној својини јесте заштита уставом гарантованих права. Преднацрт Устава СФРЈ (чл. 14) истиче да је противуставан сваки акт и радња којима се повређују права радника у удруженом раду и права основних организација удруженог рада. Такође се у члановима 110—113. говори о заштити самоуправних права и друштвене својине. Нарочито се чини значајним начело да је свака активност којом се нарушавају права на основу удруженог рада противна интересима социјалистичког друштва.

У погледу заштите права предвиђају се и новине као што су самоуправно судство и самоуправни бранилац. Но уставом би се могло предвидети, уместо самоуправног браниоца или упоредо са њим, да у случају повреда уставних и других права у погледу рада и управљања средствима у друштвеној својини сваки грађанин има право да захтева интервенцију суда без обзира да ли је повређено његово право или лични интерес (законом би се та материја детаљније регулисала).

Таква једна одредба би конкретизовала начело да је свака активност којом се нарушавају права на основу удруженог рада противна *интересима социјалистичког друштва*. Потребно је, дакле, омогућити свима да се старају о заштити друштвене својине и основних права која се тичу рада и управљања друштвеним средствима. Сазрели су услови да се у овој области напусти концепт легитимности за покретање спора који се заснива на повреди личног права и интереса и да се уведе и критериј интереса социјалистичког друштва којим би се штитили интереси радничке класе па и сваког појединца када су у питању уставна права и гаранције. То би одговарало самоуправним друштвеним односима.